

Hrvatsko šokačko pero u Bačkoj

Sanja Vulić-Vranković, *Sonta u sjećanjima šokačkim*, prir. Sanja Vulić-Vranković, Ruža Silađev, Vlastita naklada, Sonta, 2019.

Iz šokačke Sonte u Bačkoj rodom je Ruža Silađev, izvrsna poznavateljica sončanskoga šokačkoga govora i zaljubljenica u svoju rodnu Sontu. Upravo ta velika ljubav prema Sonti inspirirala ju je da počne pisati prozne crtice o svom rodnom selu. Prva od njih, koja je naslovljena *Divani iz Sonte*, objavljena je 2007. u nakladi NIU Hrvatska riječ iz Subotice, u vrijeme uredništva Milovana Mikovića. Recenzentica te knjige, koja je u cijelosti napisana na šokačkom sončanskom mjesnom idiomu, bila je Sanja Vulić. U nakladi NIU Hrvatska riječ iz Subotice objavljena je i druga knjiga Ruže Silađev, također dok je urednik bio Milovan Miković. Ta druga knjiga naslovljena je *Šokica pripovida*, a objavljena je 2011. Tu je drugu knjigu za tisak priredila Sanja Vulić te napisala pogovor knjizi. I ta se knjiga sastoji od proznih crtica na sončanskom idiomu, a priređivačica Sanja Vulić znalački ih je povezala u cjelinu knjige te razvrstala u tri osnovne tematske cjeline unutar kojih ih je opet razvrstala tematski, sadržajno i stilski, tj. prema načinu pisanja, te uredila autoričin tumač riječi, odnosno popratni rječnik manje poznatih riječi i izraza. Treću knjigu Ruže Silađev ponovno je za tisak priredila Sanja Vulić, koja je napravila izbor ponuđenih autoričnih kratkih proza i sabrala ih u knjigu koju je nasloвила *Sonta u sjećanjima šokačkim*. Knjiga je objavljena 2019. u vlastitoj nakladi autorice Ruže Silađev. Ta treća knjiga Ruže Silađev prva je koja, osim tekstova napisanih na sončanskom mjesnom šokačkom idiomu, sadrži i tekstove na hrvatskom standardnom jeziku. U sadržajnom pogledu autorica i ovom knjigom, kao i prethodnim dvjema, želi barem u pisanoj riječi očuvati od zaborava običaje i tradicijske vrijednosti Hrvata u Bačkoj.

Priređivačica knjige *Sonta u sjećanjima šokačkim* Sanja Vulić, podijelila ju je ponajprije prema idiomskom kriteriju, na dijalektalnu i prozu napisanu normiranim književnim jezikom, da bi unutar te osnovne napravila još i dodatnu podjelu na tematske skupine. Osnovna podjela sadrži osam skupina koje priređivačica ukratko opisuje u svojem predgovoru knjizi. To su: Dijalektne proze, tj. proze na sončanskom idiomu, Etnografski prilozi na normiranom hrvatskom književnom jeziku, Proze o starim i o nekadašnjim Sončanima, napisane na normiranom hrvatskom književnom jeziku, Memoarske proze na normiranom hrvatskom književnom jeziku, Nedavno u Sonti – opisi na normiranom hrvatskom književnom jeziku (na

temelju fotografija), *Suvremena Sonta* na normiranom hrvatskom književnom jeziku, *Epistolarne proze* na normiranom hrvatskom književnom jeziku, *Proze* u kojima se izmjenjuju normirani hrvatski književni jezik i sončanski idiom.

Navedena podjela već dovoljno govori o kompleksnom i dubinskom pristupu žanrovski i jezično dosad najraznovrsnijoj knjizi sončanske spisateljice. Još više taj pristup dobiva na značaju kada se u obzir uzme da je svaka skupina podijeljena na podskupine. Ta je dodatna podjela zahtijevala odlučnost priređivačice da pojedinu crticu smjesti u određeni okvir što nije bio nimalo jednostavan zadatak budući da je, prema riječima priređivačice, svaku od njih tematski moguće smjestiti u barem dvije podskupine.

Ruža Silađev u novoj je knjizi sabrala kulturno i jezično blago Šokaca iz Sonte. Kao i prethodne dvije knjige, *Sonta u sjećanjima šokačkim* obiluje anegdotalnim fragmentima u obliku kraćih dijaloga u kojima se ogledaju glavne sastavnice sončanskoga identiteta. Polovica knjige napisana je hrvatskim standardom, a polovica sončanskim idiomom, većinom onim koji je i danas u upotrebi u Sonti, a u manjem broju i njegovom arhaičnom inačicom.

Priređivačica Sanja Vulić u Predgovoru iz svake skupine i podskupine izdvaja one posebno sadržajno i jezično dojmljive. Prikaz odabranih crtica dodatno je oživljen primjerima koji ukazuju na bogato etnografsko naslijeđe sončanske zajednice.

Prva skupina, koja sadrži isključivo dijalektalnu prozu, podijeljena je na četiri podskupine: „Memoarski prilozi“, „Etnografski prilozi“, „Crtice iz Sonte“ i „Šaljivi dijaloški i poludijaloški tekstovi“. Najviše je tekstova u prvoj skupini sabrano u podskupinu „Crtice iz Sonte“, od kojih priređivačica ističe dvije u kojima do posebnoga izražaja dolaze stari katolički običaji, važan odraz identiteta hrvatskoga naroda. Takav je, primjerice, običaj slavljenja imendana, umjesto suvremenoga običaja obilježavanja rođendana, spomenut u crtici „Kokoš“. Općenito je osobita pozornost dana običajima povezanim s Katoličkom crkvom, proslavama blagdana, svetkovina i spomendana. Upravo se u imenima tih blagdana nerijetko može uočiti povezanost sončanskoga leksika s ostalim šokačkim govorima, ali i usporedbe s nekim čakavskim. Osim toga, motiv zvona, kao i u prvim dvjema knjigama i ovdje zauzima značajan prostor. Tako autorica u čak dvije crtice „Zvona na Kalvariji“ i „Kalvarija“ opisuje najprije važan detalj sončanskoga identiteta (zvono saliveno 1814. godine), a zatim i običaj slavljenja blagdana Srca Isusova uz koji je vezan poseban stoljetni zavjet stanovnika Sonte. Upravo zbog toga zavjeta podignuta je crkva sa zvonikom koji je nakon 98 godina jednoga dana iz, tvrdi autorica, „nepoznatih razloga“ srušen. Inače je lokalna crkva, prema njezinim riječima, motiv

koji autoricu posebno nadahnjuje pa se priče vezane uz taj kulturni i vjerski simbol Sonćana pojavljuju u sve tri dosad objavljene knjige.

Spomenute crtice o zvonima pripadaju drugoj skupini u kojoj su etnografski prikazi na normiranom hrvatskom književnom jeziku popraćeni velikim brojem fotografija koje prikazuju Sontu i Sonćane u raznim vremenskim razdobljima.

Autorica veliku vrijednost daje fotografijama kao čuvarima prošlosti, zahvaljujući kojima, smatra, pripovijesti o prošlim događajima zadržavaju trajnu aktualnost. Zato je čitava knjiga obogaćena fotografijama koje daju dodatnu dimenziju prozi koja ih opisuje. Treća podskupina druge skupine zove se upravo „Fotografije iz Sonte“ u kojoj su proze napisane na temelju opisa starih fotografija. Ta podskupina sadrži najviše fotografija pa je ujedno i jedina koja ima i potpodskupinu; svaka fotografija na poseban način oživljava jedan dio sonćanske prošlosti.

Fotografije nalazimo i u trećoj skupini u kojoj se u prozama na hrvatskom književnom jeziku opisuju život i običaji starih Sonćana. Tu se isprepliću različiti životni događaji; vrtić i škola, primanje svetih sakramenata, odlasci u vojsku, vjenčanja, sprovodi i druge proslave koje okupljaju zajednicu. Svaka proza donosi komadić života ljudi koji su nekada živjeli u Sonti i svojim pojedinačnim sudbinama ispleli povijest jednoga kraja. Pripovijedajući o starim Sonćanima autorica spretno ubacuje dijaloge na sonćanskom mjesnom govoru. Posebno je zanimljiva posljednja crtica iz ove skupine, svrstana u podskupinu „Ostale proze“ u kojoj autorica opisuje razgovor sa stogodišnjom Sonćankom, u svojoj stotoj godini vrlo bistrom „bakom Maricom“.

Četvrta skupina obuhvaća memoarsku prozu, uglavnom doživljava iz autoričina djetinjstva i mladosti. I u ovoj skupini priređivačica knjige uvela je podskupinu „Fotografije“ koja sadrži fotografije iz autoričina obiteljskoga albuma. Premda napisana hrvatskim književnim jezikom, priređivačica S. Vulić tu skupinu izdvaja kao leksički posebno zanimljivu budući da se iz dijaloga, koje autorica vjerno donosi na dijalektu, može uočiti prisutnost starih hrvatskih riječi u sonćanskom govoru, među kojima se nalaze i riječi do danas očuvane u govorima polutisućljetne hrvatske dijaspore.

Fotografije su, ponovno, važan dio pete skupine koja sadrži svega dvije proze o događajima iz nedavne prošlosti u Sonti, opisanima na temelju priloženih fotografija. Zanimljivo, obje priče ispletene su oko po jednoga poljoprivrednoga dobra (biljka ricinusa i stara kruška) koji svjedoči o tome kako su Sonćani još relativno nedavno bili čvrsto povezani sa zemljom i njezinim plodovima.

U šestoj skupini sabrane su proze na hrvatskom normiranom jeziku koje opisuju suvremeni život Sonte i njezinih stanovnika. Značajno je da od šest proza uvrštenih u ovu skupinu čak dvije govore o sumornoj temi iseljavanja mladih i sposobnih ljudi iz rodnoga sončanskoga kraja kako bi u tuđim zemljama, najčešće u Njemačkoj, pronašli bolje životne uvjete.

Sedma i osma skupina sadrže po jednu prozu, pri čemu je posljednju, osmu skupinu priređivačica izdvojila na temelju „specifičnoga izbora idioma“ gdje se izmjenjuju normirani hrvatski književni jezik i mjesni sončanski idiom. Radi se o prozi „Majkin sanduk“.

Sonta u sjećanjima šokačkim zbirka je proza koje na poseban način odaju počast malim, običnim ljudima, tihim i postojanim čuvarima identiteta jedne zajednice. Poznavanje teme obveza je priređivača knjige ako želi napraviti korektan posao. No, da bi se ovako raznolika prozna građa uspješno sistematizirala, neophodno je poznavanje kulture, jezika, običaja i sredine o kojoj se piše. Prof. dr. sc. Sanja Vulić redovita je sveučilišna profesorica koja se više od 30 godina bavi istraživanjem jezično-kulturnoga blaga hrvatske dijaspore, o čemu je objavila brojne radove i knjige i držala velik broj sveučilišnih kolegija i drugih predavanja. Svoje znanje i iskustvo znalački je utkala u pripremu nove knjige Ruže Silađev, dodatno obogaćenu Tumačem riječi i izraza iz Sonte u kojem su sabrane riječi i izrazi sončanskoga mjesnoga govora, uglavnom one koje nisu uvrštene u tumačima uz prve dvije autoričine knjige. Taj najnoviji autoričin Tumač riječi također je uredila Sanja Vulić. Suradnja znanstvenice dijalektologinje iz Zagreba i spisateljice iz Bačke nedvojbeno je doprinijela novim spoznajama iz hrvatske dijalektologije. Naime, prije ove posljednje, ujedno i najopsežnije knjige, prof. Vulić je, ponajprije na temelju etnografskih tekstova Ruže Silađev, objavila rad o šokačkom idiomu Sonte kojim pokazuje kako taj mjesni govor u znatnoj mjeri čuva obilježja arhaičnoga štokavskoga slavonskoga dijalekta kojemu dijalektološki i pripada.

Tamara Bodor